SOSİAL İNSTİTUT KİMİ TƏHSİLİN İNSANIN SOSIALLAŞMASI PROSESINDƏ OYNADIĞI ROL

Mütəllim RƏHIMOV[1]

Xülasə: Məqalədə təhsilə bir çox sosial funksiyaları yerinə yetirən sosial institut kimi baxılır. Onun fərdə göstərdiyi təsir araşdırılır və cəmiyyət üçün layiqli şəxsiyyətə çevrilməsindən bəhs olunur. Bu baxımda təhsil bəşəriyyət tərəfindən toplanmış bilik, elm və bacarıqların mənimsənilməsi prosesi kimi qiymətləndirilir. Onun əsas funksiyasının cəmiyyətin iqtisadi, sosial, humanitar və mədəni tərəqqisini qorumaq olduğu əsaslandırılır. Təhsillə sosiallaşma arasında dialektik qarşılıqlı əlaqənin mövcud olduğu tarixi araşdırmalara istinad etməklə ortaya qoyulur. Şəxsiyyətin formalaşmasında, şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafında və sosial inteqrasiyasında təhsilin mühüm rol oynadığı əsaslandırılır. Eyni zamanda sosiallaşmanın təhsil prosesi ilə sıx bağlı olduğu göstərilir. Son dövrlər isə uzun illər formalaşmış ənənəvi təhsil modelinin köhəldiyi və müasir insanın sosiallaşmasına adekvat cavab vermədiyi qeyd olunur. Vəziyyətdən çıxış yolları göstərilir və sosiallaşmaya təhsilin təsir faktorları, sosiallaşmada oynadığı rol və yanaşmalar göstərilir.

Açar Sözlər: *Sosiallaşma, Şəxsiyyət, Sosial İnstitut, Təhsil, Cəmiyyət*

The Role of Education as a Social Institute in the Process of Human Socialization

Abstract: The article considers education as a social institution that performs many social functions. Her influence on the individual is explored and how she becomes a worthy individual for society is discussed. In this regard, education is assessed as a process of assimilation of knowledge, sciences and skills collected by humanity. It is argued that its main function is to protect the economic, social, humanitarian and cultural progress of society. Based on historical research, it is revealed that there is a dialectical interaction between education and socialization. It is substantiated that education plays an important role in the formation of personality, comprehensive development of personality and social integration. It is shown that socialization is closely related to the educational process. Recently, it has been noted that the traditional model of education, which was formed over many years, has degraded and does not adequately respond to the socialization of modern man. Ways out of the situation are shown, as well as factors of the influence of education on socialization, the role played in socialization and approaches.

Key Words: *Socialization, Personality, Social Institution, Education, Society*

Giriş

Sosial inteqrasiyada iştirak edən təhsil sosial əhəmiyyətli şəxsiyyətin formalaşmasını təmin edir. Tarixi təhlillərə görə, təhsillə sosiallaşma arasında dialektik asılılıq mövcuddur. Təhsil şəxsiyyətin formalaşmasında, şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafında və onun sosial inteqrasiyasında mühüm rol oynayır. Eyni zamanda sosiallaşma təhsil prosesi ilə sıx bağlıdır. Təhsil insan varlığının obyektiv zərurətidir. Bəşər sivilizasiyasının təkamülünün bütün tarixi dövrlərində o, şəxsiyyətin, onun yaradıcılıq qabiliyyətlərinin, estetik dünyagörüşünün və fəaliyyətə etik münasibətinin inkişafına, insanın mənəvi imicinin formalaşmasına yönəlmişdir. Təhsil özü insanın sosiallaşma institutu kimi çıxış edir. Bu həmişə belə olub. Qədim dövrlərdən başlayaraq filosoflar öz əsərlərində ideal cəmiyyət quruculuğunun və təqdir edilən şəxsiyyətin formalaşmasının təsirə borclu olduğunu vurğulayıblar. Lakin getdikcə dəyişən və inkişaf edən texnologiyalar və cəmiyyətin özünün yüksək səviyyəli inkişafı təhsilin ənənəvi təsirini azaltdığı müşahidə edilməkdədir. Ona görə də təhsilin tarixən mövcud olan sosiallaşma funksiyasını qoruyub saxlamaq üçün yeni yollar da axtarılmalıdır. Bu təbii ki, təhsilin özünün yeni şəraitə uyğunlaşması, yeni insanın tələblərinə cavab verməsi və onun bilik və bacarıq dairəsindən yüksəkdə dayanmasını tələb edir.

1. Təhsil Sosiallaşma İnstitutu Kimi

Qədim dövrlərdən başlayaraq müxtəlif filosoflar və fəlsəfi məktəblər öz tələbələri və bütövlükdə cəmiyyət üçün fərdi və sosial mədəniyyətin formalaşmasına, inkişaf etdirilmiş təhsil və tərbiyə sistemlərini daha dərindən dərk etməyə imkan verən və daha uğurla dəstəkləyən ideyalar toplusunu müəyyən etməyə çalışmışlar. Onların bəzi ideyaları bu günə qədər təhsildə istifadə olunmaqdadır.

[1] Doç. Dr., Bakı Avrasiya Universiteti, Humanitar Fənlər və Regionşünaslıq Kafedrası, mutallimr@inbox.ru

DOI :10.30546/100981.1.2024.0215

Cəmiyyətin dağılmasından ehtiyat edən Konfusi insanın cəmiyyətə və ətrafdakılara hörmət və ehtiram ruhunda tərbiyə edilməsi işini öz fəlsəfəsinin diqqət mərkəzində yerləşdirmişdir. Onun ictimai etikasında şəxsiyyət özü üçün deyil, cəmiyyət üçün şəxsiyyətdir. Tərbiyə vasitəsilə insan cəmiyyətə lazım olan bir subyekt kimi yetişdirilməlidir. Fərd cəmiyyətin sosial orqanizminin funksiyasıdır. Konfusiçilikdə ədəb qaydaları «li» (etiket), yəni ictimai davranış normaları, xasiyyət, adət və mərasimlər də əhəmiyyətli yer tutur. Bunlara riayət edilməsi xeyir göstəricisinə nail olmağa kömək edir, insana cəmiyyətdə tutduğu yeri göstərir, onun davranışını tənzimləyir. Konfusiçiliyə görə, şeylərin adı onların mahiyyətinə uyğun gəlməlidir. Ictimai həyatda bu o deməkdir ki, insanın rütbəsi onun ictimai vəziyyətinə uyğun gəlməlidir. Konfusiçilik baxımından "hökmdar hökmdar olmalı, rəiyyət də rəiyyət, ata atadır, oğul da oğuldur" (Rəhimov, 2019: 44).

Hətta Heraklit (Блинников, 1999: 12) insan ruhunun malik olduğu loqoları özünü zənginləşdirən, böyüyən, təkmilləşən adlandırmışdır. Öz təhsilinə çox vaxt və səy sərf edən yunan filosofları bunda dərin həyat mənası görürdülər. Məsələn, Pifaqor qardaşlığında (Pifaqor tərəfindən qurulmuş fəlsəfi məktəb) onlar gözəl və ləyaqətli olanın arxasınca getməyi özündə ehtiva edən bir həyat tərzinə sadiq qaldılar və bu, onların fikrincə, hər şeydən əvvəl elmlə məşğul olmaq və öz-özünə işləmək idi (История, 2000: 32). Platonun (1994: 126) fikrincə, şagirdlərə qabiliyyətlərinə uyğun dərs keçilməli, hər kəsə eyni təhsil verilməməlidir.

Düzdür, Platonun təhsil konsepsiyasını aristokratik adlandırmaq olar - təfəkkürə və düşünməyə meylli həqiqi insan statusu bir neçə nəfər üçün qorunurdu, lakin bu bir neçəsi öz fitri qabiliyyətləri ilə eksklüzivlik hüququ qazandı və tədricən üzə çıxdı. Müəyyən bir həyat tərzi ən yaxşı hesab olunurdu, lakin bütün uşaqlar onları həyata hazırlayacaq fənləri öyrənmək hüququna və imkanına malik olmalı idi.

Aristotel hesab edirdi ki, insanlar həyatda öz layiqli yerlərini tutmağa hazır olmalı və onlara müvafiq problemləri həll etmək üçün lazım olan keyfiyyətləri inkişaf etdirməyə kömək etmək lazımdır. Aristotelə görə (1983: 376), yaxşı vətəndaş təkcə dövlətdən öz şəxsi hüquqlarını qorumağı tələb etmir, həm də ictimai rifaha şəxsi töhfə vermək istəyir. Aristotel, uşaqları müvafiq davranış növlərinə öyrətmək, onlara dəyərlər aşılamaq, onları müvafiq fəzilətləri inkişaf etdirmək üçün nəzərdə tutulmuş fəaliyyətlərdə yetişdirmək üçün hələ də populyar olan əxlaqi tərbiyə modelini təklif etdi.

Platon və Aristotelin ideyaları Mişel de Montaignin essesində işlənmişdir. O hesab edirdi ki, uşağa hələ onların etibarlılığını mühakimə edə bilməyəndə hazır həqiqətləri aşılamaq mümkün deyil - ona müşahidə etməyi öyrənməyə kömək etmək lazımdır. J.J.Russo iddia edirdi ki, insan mükəmməl doğulur, lakin onun tərbiyəsi onu eybəcərləşdirir. O hesab edirdi ki, uşağın istedadlarını aşkar etməyə kömək etmək və onu müstəqil şəkildə şəxsi təcrübə əldə etməyə təşviq etmək lazımdır.

J.J.Russonun ardınca Q.Spenser öz dövrünün ənənəvi təhsilini kəskin tənqid edərək, hesab edirdi ki, mətnləri əzbərləmək yaradıcılıq fəaliyyətini boğur və təfəkkür müstəqilliyini öldürür. İ.Kantın sistemində təhsilin əsas funksiyası insan təbiətinin təkmilləşdirilməsi idi. Əsas vəzifələr bunlar idi: nizam-intizam; becərmək, yəni, bilik aşılamaq; sivilizasiya, yəni, insan cəmiyyətində zəruri olan dünya haqqında bilikləri çatdırmaq; mənəviləşdirmək, yəni, təsiri altında yalnız yaxşı məqsədlərin seçiləcəyi əhval-ruhiyyə yaratmaq (Кант, 1963: 107). Nəhayət, iyirminci əsrdə sosiologiyanın avtoritetlərindən biri olan Dyui öz sələflərinin ideyalarından həvəslə danışaraq hesab edirdi ki, təhsil insana uyğunlaşdırılmalıdır ki, o, hər bir fərd üçün seçilsin (Гусинский, 2001: 224). Hazırda "təhsil" anlayışının istifadə olunduğu məna XVIII əsrin sonlarında istifadəyə verilmişdir. Maarifçiliyin tərbiyə üsullarından fərqli olaraq təhsili şəxsiyyətin formalaşmasının ümumi mənəvi prosesi kimi başa düşən Höte, Pestalozzi və neohumanistlərin təsiri altında formalaşmışdır (Словарь, 2001: 311).

Biz təhsili cəmiyyətdə sivilizasiya (iqtisadi, sosial, humanitar və mədəni) rolunu oynayan sosial institut və bəşəriyyət tərəfindən toplanmış elmi biliklərin mənimsənilməsi,

sosial əhəmiyyətli funksiyaların sonrakı icrası üçün müəyyən bacarıqların mənimsənilməsi prosesi kimi başa düşürük (Modyanova, 2000: 145).

Təhsilin sosial-mədəni funksiyası şəxsiyyətin ictimailəşməsi prosesində tarixən formalaşmış mədəni dəyərlərin davamlılığından istifadə etməkdir, eyni zamanda insan təkcə mədəni dəyərlərin daşıyıcısı deyil, həm də yenilərinin yaradıcısı kimi qəbul edilir. X.Qadamer qeyd edirdi ki, təhsil mədəniyyət anlayışı ilə sıx bağlıdır və son nəticədə təbii meyl və qabiliyyətlərin dəyişdirilməsinin konkret insan yolunu ifadə edir. Eynilə Hegel üçün insan tərbiyəsinin ümumi mahiyyəti ondan ibarətdir ki, insan özünü hər cəhətdən mənəvi varlıq edir (Гадамер, 1988: 51, 54).

Təhsilin məqsəd və vəzifələrinin şərhinə sosial-mədəni yanaşma sonrakı dövrdə də müşahidə olunmuşdur. Beləliklə, 19-20-ci əsrlərin sonunda. S.İ.Hessen təhsili insanı elmin, incəsənətin, dinin, əxlaqın və s. mədəni dəyərlərlə tanış etmək prosesi hesab edirdi. Tədris prosesinin dialektikası ona hazır mədəni məzmunun yeni məzmuna köçürülməsi şəklində təqdim olunurdu (Гессен, 1995: 378).

Təhsilin humanist yönümlülüyündə məqsəd insanı formalaşdırmaq deyil, insanda insanı tapmaq, dəstəkləmək və inkişaf etdirmək və onun azad vətəndaşlığı üçün zəruri olan özünü həyata keçirmə, özünü inkişaf etdirmək, özünü tənzimləmə mexanizmlərini yaratmaqdır. Həmçinin onda peşəkar oriyentasiya və onun daxili mənəvi potensialını inkişaf etdirmək bacarığı formalaşdırmaqdır. Bu məqsədin həyata keçirilməsində həlledici rolu təhsil prosesinin subyektləri oynayır. Onlar təhsili təhsilalanın sərbəst seçdiyi fəaliyyət kimi "alətləməlidirlər". Yəni, birincisi, onun məqsədyönlü sosial əhəmiyyətli inkişafı, təhsil alması, bilik və təcrübə ilə zənginləşməsi üçün ən yaxşı şərait yaradılmalıdır. İkincisi, bu prosesi onun daxili ehtiyaclarına və maraqlarına uyğun idarə etmək lazımdır. Başqa sözlə, "alətlər" elə olmalıdır ki, fərd özünü tapa bilsin, öz dəyərlər dünyasını seçib qura bilsin, biliklər aləminə daxil ola bilsin, elmi və həyati problemlərin həllində yaradıcı yollara yiyələnsin, öz refleksiv dünyasını aça bilsin".

Klassik elmdə təhsil sistemləşdirilmiş bilik, bacarıqların mənimsənilməsi prosesi və nəticəsi, insanın həyata və əmək fəaliyyətinə hazırlanmasının zəruri şərti kimi təqdim olunur (Советский энциклопедический словарь, 1986: 907). Assimilyasiya üçün zəruri olan həqiqətlərin cəmi kimi bilik təhsilin məzmunu və təhsil prosesinin təşkilati əsasıdır (məntiqi bölgü və akademik fənlərin öyrənilməsinin ciddi ardıcıllığı).

Etiraf etmək lazımdır ki, klassik elm bəşər sivilizasiyasının inkişaf istiqamətlərinin müəyyən edilməsində aparıcı rol oynasa da, bəşəriyyətin inkişafının informasiya mərhələsinə keçidi dövründə o, öz məhdudiyyətlərini məhz ciddi diferensiallaşma və təcrid səviyyəsində üzə çıxarmışdır. Cəmiyyətin sivilizasiya inkişafının yeni mərhələsi şəraitində elm onun tarixi-ideoloji əhəmiyyətini yenidən tənqidi şəkildə qiymətləndirməlidir. Elmi fikrin planetar hadisəyə çevrilməsinin obyektiv prosesi, V.İ.Vernadskinin vaxtilə qeyd etdiyi kimi, artmalıdır. Müvafiq olaraq, elmin inteqrativ formada insan həyatının bütün növlərinə, o cümlədən onun dünyagörüşünə təsiri artmalıdır.

Ənənəvi normativ təhsil müəyyən sahə üzrə birinci dərəcəli mütəxəssis yetişdirə bilər, lakin onun dünya nizamı, cəmiyyətin fəaliyyət və inkişafının ümumi qanunauyğunluqları, bəşər sivilizasiyası və onun gələcək inkişaf perspektivləri və s. haqqında çox qeyri-müəyyən təsəvvürləri var.

Bu vəziyyətdə təhsil rasional, məntiqi-şifahi, reproduktiv təfəkkürün formalaşmasına yönəldilmişdir və təhsilalanın fəaliyyəti ciddi şəkildə tənzimlənir. Müəllimin vəzifəsi elmi sosial bilikləri onun gələcək praktiki fəaliyyəti üçün təhsilalanın şəxsi biliyinə çevirməkdir. Klassik pedaqogika hesab edir ki, şagirdlər hazır bilik və bacarıqlara yiyələnməklə, situasiyaların daxili məntiqini dərk edəcək və praktikada onu rəhbər tutacaqlar. Bununla belə, onların sürətlənən dəyişikliklər dünyasında yaşamalı olacaqlarını nəzərə alsaq, bir obyektlə fərdi əməliyyatların mexaniki şəkildə həyata keçirilməsinin kifayət etdiyi sadə vəziyyətlər

haqqında biliklər kifayət deyil. Bundan əlavə, hazır diferensiallaşdırılmış biliklərin mənimsənilməsi ilə yanaşı, təfəkkürün reproduktiv xarakteri də mənimsənilir.

Dünya birliyinə daxil olan ölkələrin böyük əksəriyyətinə xas olan bu təhsil modelinin XX əsrin sonlarına yaxın artıq yeni tələblərə cavab verə bilmədiyi görünmüyü başladı.

Bu vəziyyəti aradan qaldırmaq və düşüncə azadlığına innovativ metodlardan istifadə etməklə dünyagörüşü fənləri blokunu islahat etməklə deyil - bu dalana dirənmiş yoldur, ancaq fərdin özünütəhsil və təhsildə özünü həyata keçirməsi imkanı verməklə əldə edilə bilər. Ömür boyu təhsilin açıqlığı, yəni fasiləsiz təhsil vasitəsilə.

Ömür boyu təhsil fərdin məktəbəqədər təhsildən ümumi orta, peşə, ali təhsildən sonrakı təhsilə mexaniki hərəkəti deyil, göstərilən inkişaf mərhələlərinin hər birində biliklərin tsiklik yenilənməsinin ahəngdar prosesidir. Burada innovativ təlim xüsusi rol oynayır - məzmunu və metodları yaradıcı fəal şəxsiyyətin formalaşmasına yönəlmiş təhsil prosesinin prinsipial olaraq yeni təşkilidir. Bütün bu təhsil modelləri (fasiləsiz, innovativ, distant təhsil), fikrimizcə, bir oxşarlığa malikdir. Onlar klassik elmin ideal və normalarına uyğun qurulan və qapalı sistem kimi fəaliyyət göstərən ənənəvi təhsil sistemində, bütün yeniliklərin yalnız mərkəzləşdirilmiş şəkildə mümkün olduğu halda fəaliyyət göstərə bilər. Eyni zamanda, distant təhsil biliklərin əldə edilməsi və çatdırılması texnologiyasını, çoxsəviyyəli proqramların davamlılığını, təhsil prosesinin təşkilinə innovativ - yeni yanaşmaları və onun iştirakçıları arasında subyekt-obyekt münasibətlərini əks etdirir.

2. Sosiallaşma Prosesində Təhsilin Rolu

Geniş mənada sosiallaşma uşağın tərbiyəsi deməkdir. Bu prosesi "cəmiyyətə hazırlıq" da adlandırmaq olar. Bu prosesdə fərd müəyyən cəmiyyətlə, dar mənada isə müəyyən qrupla inteqrasiya edir. Fərd ictimailəşməklə yanaşı, həm də sosial qarşılıqlı təsirə məruz qalır (Tezcan, 2022: 10).

Sosiallaşma prosesində təhsilin rolunu araşdırarkən iki yanaşmanı ayırmaq mümkündür:

1. Cəmiyyət tərəfindən sosioloji yanaşma
2. Fərdin psixoloji yanaşması.

Birinci halda cəmiyyət sosiallaşma vasitəsi ilə öz üzvlərinə təsir edir. Deməli, sosial yanaşmada cəmiyyətin şəxsiyyətə təsirindən bir vasitə kimi istifadə edilir. Sosiallaşmaya psixoloji yanaşma sosialın fərdin daxili strukturlarına keçidinin necə baş verdiyini göstərir.

Sosiallaşma prosesi şəxsiyyətin formalaşması problemini öyrənərkən, insanın fərdi xüsusiyyətlərini ətraf mühitin təsiri ilə əlaqədar nəzərdən keçirilməsini təklif edir.

Cəmiyyətdə baş verən müxtəlif dəyişikliklər insana həm müsbət, həm də mənfi təsir göstərir. Uğur qazanmaq bacarığı insanın yeni şəraitə uyğunlaşma qabiliyyətindən asılıdır. Qarşılaşacağı müxtəlif dəyişikliklərə qabaqcadan hazırlana bilmədiyi üçün insan, müxtəlif gözləntilərin məcmusunun mənimsənilməsi sistemində olmağı və yönləndirməyi bacarmalıdır.

Sosial dəyərlər, təcrübə, əlaqələr nə qədər möhkəm mənimsənilirsə, insanın fərdi həyatı bir o qədər zəngin olur. Hər bir yaş mərhələsində sosiallaşmanın xüsusiyyətlərini təqdim etmək üçün fərdin cəmiyyətə təsirini və cəmiyyətin fərdə təsirini müəyyən etmək lazımdır.

Təhsil müəssisələrinin təcrübəsində sosiallaşma həmişə nisbi xarakter daşıyır. Bu nisbiliyin səbəbləri aşağıdakılardır (bstudy.net, 2023):

1. Təkcə hər bir tələbənin deyil, eyni xüsusiyyətlərə malik olan bir qrup tələbənin fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə almaq.
2. Müəllimlik baxımından vacib olan həmin şəxsiyyət xüsusiyyətlərinin uçotu.
3. Xüsusilə bu tələbə üçün vacib olan şəxsiyyət xüsusiyyətlərinin uçotu.

Bir insanın müxtəlif həyat problemlərinin həllində qarşılaşdığı müəyyən çətinliklərin olduğuna diqqət yetirmək lazımdır. Bəzən problemi həll etməyin məlum yollarından imtina etmək və birbaşa öz təcrübəsinə müraciət etmək istəyi yaranır.

Qeyd etmək lazımdır ki, yetkin şəxsiyyətin inkişaf xüsusiyyətləri şəxsiyyətin sosiallaşması və fərdiləşməsinin təsiri ilə əlaqədar maraq doğurur. Bu prosesin mühüm fərqləndirici xüsusiyyəti onun insanda baş verən dərin proseslərə müraciət etməsidir. Yetkinlik həyatın məna ilə doldurulması epizodu kimi təqdim olunur ki, bu da birlik, sosiallaşma və fərdiləşmə proseslərinin vahid prosesdə birləşməsi deməkdir. Bununla da şəxsiyyətin inkişafı prosesi baş verir.

Sosiallaşma və fərdiləşmə arasındakı bu qarşılıqlı əlaqə prosesində təhsil mühüm rol oynayır. Onun rolu fərqli, əhəmiyyətli və nəzərə çarpandır. Şəxsiyyət tərəfindən inkişaf etdiyi ətraf aləmin qavrayışı aşağıdakı məlumat axınlarının təsiri altında formalaşır.

Cəmiyyətin şüurlu və sistemli şəkildə insana göndərdiyi inanclar onun dünyagörüşü sistemini təşkil edə bilməz. Yalnız əldə edilmiş biliklərin müşahidələr və şəxsiyyətlərarası münasibətlərdən doğan təcrübə ilə birləşməsi nəticəsində insanın şüuru formalaşır. Bu proses biliyin inanclara və davranış vərdişlərinə çevrilməsi üçün mühüm və zəruri şərtdir. Qeyd etmək lazımdır ki, inancların formalaşması prosesi insanın bütün əməli fəaliyyəti ilə sıx bağlıdır. Prosesin sırf intellektual xarakter daşımaması təhsilin əhəmiyyətini və rolunu heç də azaltmır.

Beləliklə, qeyd etmək olar ki, pedaqogika, psixologiya, sosiologiya kimi elmlərdə cəmiyyətin sosiallaşmasının və şəxsiyyətin fərdiləşməsinin korrelyasiya və qarşılıqlı təsir məsələlərinin müxtəlif çoxşaxəli şərhləri və araşdırmaları mövcuddur. Ancaq ən perspektivli və təsirli istiqamət, insanın fərdi xüsusiyyətlərinin və sosial mühitin qarşılıqlı təsiri ilə fərdi inkişafın öyrənilməsi istiqaməti kimi görünür. Nəticədə biliyin maksimum fərdiləşdirilməsi müəyyən edilir.

Beləliklə, insanın sosiallaşması prosesində təhsilin rolunu aşağıdakı kimi göstərmək mümkündür (bstudy.net, 2023):

1. İnsanın ətraf aləmi, təbii və sosial aləmi dərk etməsi ilə müəyyən edilir.
2. Ətrafdakı sosial şəraitin təsiri altında yaranır.
3. Əldə edilmiş biliklərin, normaların nəticəsi ilə müəyyən edilir.

Nəticə

Təhsilin sosial institut kimi klassik dərk edilməsi birbaşa insan potensialının inkişafı ilə bağlıdır. Yalnız sosial inteqrasiyada, ekzistensial rifahda və həyatda uğurun reallaşmasında iştirak etməklə, təhsil cəmiyyətin davamlı sosial-mədəni dəyərinə və fərdin sosiallaşması üçün effektiv instituta çevrilir. Ümumi təlim, təhsil və şəxsi inkişaf prosesinə inteqrasiya olunan sosiallaşma təhsilin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilir. Sosiallaşmaya uzun illər əhəmiyyətli təsir göstərən təhsilin bu vacib keyfiyyətini saxlaması cəmiyyətin sağlam inkişafı və gələcəyi baxımından da önəmlidir. Ona görə də təhsilin təsiri ilə keyfiyyət dəyişikliyi əldə etmiş cəmiyyət artıq təhsilin də yenilənməsini tələb edir. Əks halda sosiallaşmaya əsas təsir vasitəsi təhsilin əlindən çıxa bilər. Çünki klassik təhsil modelləri son vaxtlar qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələrin öhdəsindən gəlməyə - sosiallşma prosesində aktiv iştirak etməyə çətinlik çəkir.

ƏDƏBİYYAT

Аристотель (1983). Соч. В 4 тт. - Т. 3. - М., с.435.

Bstudy.net. “Роль образования в процессе социализации человека”. https://bstudy.net/929551/pedagogika/rol_obrazovaniya_protsesse_sotsializatsii_cheloveka

Rəhimov, M.Q., Hüseynli, N.Z. (2019). Fəlsəfə. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı., s.436.

Tezcan, M. (2022). Eğitim Sosyolojisi. Ders Notu. s.43. https://drive.google.com/file/d/1n-34-5Jq0a5sXazecwFHweGL0HNmW-rd/view
Блинников, Л.В. (1999). Великие философы: Словарь-справочник. - М.: Логос, с.212.
Гадамер, Х.Г. (1988). Истина и метод. М., с.486.
Гессен, С.И. (1995). Основы педагогики. Введение в прикладную философию. М., с.537.
Гусинский, Э.Н., Турчанинова Ю.И. (2001). Введение в философию образования. - М.: логос, с.335.
История политических и правовых учений, (2000). М.:Компания Спутник+, с.332.
Кант, И. (1963). Сочинения. Соч. В 6 томах. - Т. 3. М., с.107.
Модянова, Т.В. (2000). Образование как институт социализации личности. Вестник №3. М., с.144-147. https://www.istpolitmgou.ru/jour/article/view/1212?locale=ru_RU
Платон (1994). Соч. в 4 тт. Т. 3. – М., с.317.
Словарь. Философский энциклопедический словарь (2001). М., с.684.
Советский энциклопедический словарь (1986). М., с.964.